ΔΕΝ ΕΧΩ ΑΝΑΣΑ

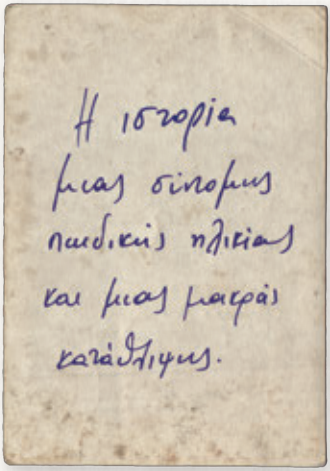

LUIZ SCHWARCZ

ΙΚΑΡΟΣ

ΔΕΝ ΕΧΩ ΑΝΑΣΑ

Obra publicada com o apoio da Fundação Biblioteca Nacional, do Ministério da Cultura do Brasil, e do Instituto Guimarães Rosa, do Ministério das Relações Exteriores do Brasil.

Το παρόν έργο εκδόθηκε με την υποστήριξη του Ιδρύματος της Εθνικής Βιβλιοθήκης, του Υπουργείου Πολιτισμού της Βραζιλίας, και του Ινστιτούτου Guimarães Rosa, του Υπουργείου Εξωτερικών της Βραζιλίας.

Τίτλος πρωτοτύπου: *O ar que me falta*
© 2023, Luiz Schwarcz
© 2025, Εκδόσεις Ίκαρος για την ελληνική γλώσσα

Μετάφραση από τα πορτογαλικά: Μαρία Παπαδήμα
Επιμέλεια – Διόρθωση: Ειρήνη Χριστοπούλου
Στοιχειοθεσία – Σελιδοποίηση: Εκδόσεις Ίκαρος
Εκτύπωση: Κοτσάτος Α.Ε.
Βιβλιοδεσία: Ηλ. Μπουντάς – Π. Βασιλειάδης Ο.Ε.

Απαγορεύεται η αναδημοσίευση ή αναπαραγωγή του παρόντος έργου στο σύνολό του ή τμημάτων του με οποιονδήποτε τρόπο, καθώς και η μετάφραση ή διασκευή του ή εκμετάλλευσή του με οποιονδήποτε τρόπο αναπαραγωγής έργου λόγου τέχνης, σύμφωνα με τις διατάξεις του ν. 2121/1993 και της Διεθνούς Σύμβασης Βέρνης-Παρισιού, που κυρώθηκε με τον ν. 100/1975. Επίσης απαγορεύεται η αναπαραγωγή της στοιχειοθεσίας, της σελιδοποίησης, του εξωφύλλου και γενικότερα όλης της αισθητικής εμφάνισης του βιβλίου, με φωτοτυπικές ή οποιεσδήποτε άλλες μεθόδους, σύμφωνα με το άρθρο 51 του ν. 2121/1993.

Πρώτη έκδοση: Απρίλιος 2025
ISBN 978-960-572-749-9

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΙΚΑΡΟΣ • ΒΟΥΛΗΣ 4, 105 62 ΑΘΗΝΑ • Τ: 210 3225152 • www.ikarosbooks.gr

Luiz Schwarcz

ΔΕΝ ΕΧΩ ΑΝΑΣΑ

Η ιστορία μιας σύντομης παιδικής ηλικίας
και μιας μακράς κατάθλιψης

Μετάφραση
Μαρία Παπαδήμα

ΙΚΑΡΟΣ

Στον παππού μου Λάιος

Ό,τι σε κάνει να γελάς σε κάνει και να κλαις,
είναι απλώς θέμα βάρους και μέτρου.

BILLY BLANCO
(με τη φωνή των Originais do Samba)

Αναζητώ πάντα, κι η αναζήτησή μου
θα γίνει
ο λόγος μου.

CARLOS DRUMMOND DE ANDRADE

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1. Στην κορφή του βουνού 13
2. Όσα απέμειναν στο Μπέργκεν-Μπέλσεν 18
3. Ο χωρισμός 31
4. Τα πρώτα σημάδια 43
5. Η επίσκεψη στο νεκροταφείο 52
6. Τα ονόματα 65
7. Μπετόβεν 85
8. Η σιωπή και η μανία 104
9. Στρότσεκ 118
10. Πένθος 133
11. Στα βάθη της νύχτας 144
12. Παράπλευρες συνέπειες 165
13. Ο εκδότης-μυθιστορηματικό πρόσωπο 176
14. Απομνημονεύματα 185

Επίλογος: «Η απουσία του φεγγαριού» 199
Ευχαριστίες 205

1. Στην κορφή του βουνού

Το τελεφερίκ μάς άφησε στο σημείο με την καλύτερη θέα στα γύρω βουνά. Το να βρίσκομαι στην κορφή και να αντικρίζω αυτό το λευκό σύμπαν τριγύρω, με τις ακτίνες του ήλιου να σημαδεύουν τις χαράδρες της οροσειράς με φως και σκιές, θα έπρεπε να με γεμίζει ευτυχία. Η κατάβαση ισοδυναμούσε με δώδεκα χιλιόμετρα απόλαυσης. Λίγες πίστες του σκι είναι τόσο εκτεταμένες ώστε να μη χρειάζεται να πάρεις ενδιάμεσα άλλο τελεφερίκ. Όσοι ανεβαίνουν εδώ πρώτη φορά στέκονται μερικά λεπτά για να δουν τη θέα. Είναι εξαίσιο να αναπνέεις τον καθαρό αέρα, τριγυρισμένος από χιόνι όπου κι αν στρέψεις το βλέμμα σου, κάτω απ' τα πόδια σου ή στα πιο μακρινά βουνά. Νιώθεις να είσαι τόσο κοντά στον ουρανό μέσα σ' έναν τόσο απέραντο χώρο, κι αυτό κάνει κάθε σου ανάσα πιο έντονη.

Η προετοιμασία για την κατάβαση περιλάμβανε μια βαθιά εισπνοή που γέμιζε τα πνευμόνια και απόλυτη σύμπνοια με τη φύση. Αλλά, για λόγους που είχαν ελάχιστο ή κανένα έρεισμα, εκείνη τη στιγμή δεν βίωνα τίποτα απ' τα δύο.

Έσκυψα για να δέσω τις μπότες μου και για να κρύψω απ' τον δάσκαλό μου, ή ίσως κι από μένα τον ίδιο, την αγωνία που κυρίευε την αναπνοή και το βλέμμα μου. Μου πήρε παραπάνω χρόνο απ' ό,τι συνήθως για να ξαναβρώ ανάσα, προσπαθώντας να διώξω τον κόμπο που μου έκλεινε τον λαιμό, ενώ περίμενα ακριβώς το αντίθετο.

Η επαφή με τον καθαρό αέρα της βουνοκορφής και η ταχύτητα της κατάβασης είναι καλό αντίδοτο για την κατάθλιψη από την οποία υποφέρω. Δεν έχω κάνει πάρα πολλές φορές σκι στη ζωή μου, αλλά το να είμαι στο βουνό και επιπλέον να αθλούμαι για μεγάλο μέρος της ημέρας έχει θεραπευτικό αποτέλεσμα, σημαίνει χαρά και χαλάρωση. Σε αυτό το υψόμετρο, η μόνη μου υποχρέωση είναι να απολαμβάνω τη φύση. Η αντίδρασή μου είναι η ίδια τόσο στα χιονισμένα βουνά όσο και στα βουνά της Βραζιλίας, τα οποία επισκέπτομαι συχνά για να απολαύσω τα παγωμένα νερά ποταμών και καταρρακτών, δίχως να μπορώ να διορθώσω τον ρου τους, δίχως να μπορώ να αλλάξω τίποτα γύρω μου, δίχως να νιώθω υπεύθυνος για κάτι που δεν ελέγχω. Το βουνό θέλει να είσαι ταπεινός, απαιτεί υποταγή απέναντι σε ό,τι δεν φτιάχτηκε από τον ανθρώπινο μόχθο. Και σε αντάλλαγμα σου προσφέρει μεγάλη απόλαυση.

Υπήρχε όμως κι ένας άλλος σημαντικός παράγοντας που εγγυόταν την ευτυχία εκείνου του ταξιδιού. Είχαμε πάρει μαζί μας τις εγγονές μας, τη Ζιζί και την Αλίς, για να κάνουν σκι πρώτη φορά. Το πρωί θα εξερευνούσα τις πιο γρήγορες πίστες με τον δάσκαλο του σκι, και το απόγευμα θα διασκέδαζα κάνοντας σκι μαζί τους, συντροφεύοντάς τες στις περιπέτειές τους

στα χιόνια. Και μετά στο ξενοδοχείο, οι ώρες θα περνούσαν με συζητήσεις, παιχνίδια και προετοιμασίες για το δείπνο, όπου οι εγγονές μου θα απολάμβαναν τις ντόπιες σπεσιαλιτέ. Εδώ και καιρό, το να είμαι με «τα κορίτσια» αποτελεί ένα από τα κομβικά σημεία της ύπαρξής μου, λειτουργεί ως αντιστάθμισμα για τη ζωή που διάγω, έχοντας απομακρυνθεί από φίλους και περιορίσει τις επαφές μου στις καθαρά επαγγελματικές, κάνοντας φιλίες αποκλειστικά μέσα από τον κόσμο των βιβλίων και ζώντας το μεγαλύτερο κομμάτι του χρόνου μου περιβαλλόμενος από την οικογένειά μου ή μέσα στη σιωπή.

Έτσι, όταν βρέθηκα στην κορφή του βουνού εκείνο το πρωί, με τα πνευμόνια μου σφιγμένα, να μην έχω ανάσα, και μ' έναν ανεξήγητο ξερό κόμπο στον λαιμό, ήταν για μένα ένα σοκ, το εντελώς αντίθετο αυτού που φανταζόμουν και ονειρευόμουν εδώ και μήνες.

Δεν ήταν μόνο το βουνό που ζητούσε από μένα ταπεινότητα. Η κατάθλιψη απαιτούσε πολύ περισσότερα.

*

Τρομαγμένος από την προσπάθεια που έπρεπε να καταβάλω για να μπει αέρας στα πνευμόνια μου, δεν σκέφτηκα στην αρχή αυτού του επεισοδίου την ημέρα που αισθάνθηκα τα πρώτα συμπτώματα της κατάθλιψης. Λίγοι απ' όσους πάσχουν από αυτήν την ασθένεια θυμούνται με ακρίβεια τη στιγμή που ένιωσαν πρώτη φορά τα σημάδια, τα οποία συνίστανται σ' αυτό το κάτι ανάμεσα στον λαιμό και στους πνεύμονες, ένα εμπόδιο το

οποίο περιορίζει τον χώρο απ' όπου περνάει ο αέρας και δυσκολεύει την αναπνοή. Σε γενικές γραμμές, η κατάθλιψη σβήνει τις μακρινές αναμνήσεις, έχει βραχυπρόθεσμη μνήμη, εντείνει τον πρόσφατο πόνο, εξαφανίζοντας σχεδόν κάθε ίχνος του παρελθόντος. Αυτό ακριβώς αισθανόμουν εκεί ψηλά και δεν θα ήθελα να το αισθανθώ ποτέ ξανά.

Αν προσπαθήσω να θυμηθώ την αρχή της ασθένειάς μου, μπορώ να κατασκευάσω ένα αφήγημα. Θυμάμαι την έλλειψη οξυγόνου στη βουνοκορφή και μου έρχεται στον νου η μορφή του πατέρα μου, αν και δεν είχε βρεθεί ποτέ εκεί.

Πριν ακόμη προβάλει η πράσινη ίριδα των ματιών του πατέρα μου, η κατάθλιψή μου εμφανίστηκε σαν ήχος. Ο ήχος των ποδιών του που κλοτσούσαν ασταμάτητα το κρεβάτι στο διπλανό δωμάτιο ενώ προσπαθούσε να κοιμηθεί. Η πράσινη ίριδα των ματιών του, σε αντίθεση με το συχνά υγραμένο και κοκκινισμένο ασπράδι τους, το οποίο πλημμύριζε με νερό το κάτω μέρος των ματιών του, όπου τα δάκρυα έμεναν φυλακισμένα, έγινε η αντιπροσωπευτική εικόνα του, λίγα χρόνια μετά τον βαρύ ήχο που διαπερνούσε τον τοίχο, ΝΤΟΥΚ, ΝΤΟΥΚ, ΝΤΟΥΚ, ΝΤΟΥΚ... Δεν κατάφερε ποτέ να κρύψει ή να ελέγξει εκείνον τον ξερό κρότο που ερχόταν σε απόλυτη αντίθεση με τα υγρά του μάτια. Δεν θυμάμαι με σιγουριά πότε πρωτάκουσα αυτό το λυπητερό ταμπούρλο, ή μάλλον ναι, νομίζω πως θυμάμαι, ήταν όταν ένιωσα κι εγώ κατάθλιψη πρώτη φορά. Ήταν η πρώτη μου μεγάλη τρομάρα, όταν διαισθάνθηκα πως ως μοναχοπαίδι δεν θα μπορούσα να εκπληρώσω τα καθήκοντά μου. Εκείνη τη στιγμή, αν και πολύ μικρός, κατάλαβα πως δεν θα κατάφερνα να

εξασφαλίσω την ευτυχία του πατέρα μου, έχοντας ήδη συνείδηση ότι επρόκειτο για την πιο σημαντική αποστολή όλης μου της ζωής. Αποστολή στην οποία απέτυχα ολοκληρωτικά.